

Inhoud

---

1 Gezag, een probleem?	7
2 Gezag in het Oude Testament	18
3 Gezag in het Nieuwe Testament	36
4 Gezag van Christus	65
5 Gezag – van theorie naar praktijk	76
6 Gezag in het gezin	86
7 Gezag in het onderwijs	104
8 Gezag in de christelijke gemeente	122
9 Gezag van de overheid	141
10 Gezag in de toekomst	161
Eindnoten	171

Gezag, een probleem?

De vreze des HEEREN is rein, zij houdt voor eeuwig stand; de bepalingen van de HEERE zijn waarachtig, met elkaar zijn zij rechtvaardig. Zij zijn begerenswaardiger dan goud, ja, dan veel zuiver goud; en zoeter dan honing en honingzeem uit de raat. Ook wordt Uw dienaar daardoor gewaarschuwd, in het houden ervan ligt groot loon. Wie zou al zijn afdwalingen opmerken? Reinig mij van verborgen afdwalingen.

(Ps. 19:10-13)

Politie trekt lessen uit schoolsoap

NIEUWEGEIN – De leraar mag weer naar school, de leerling verdwijnt naar een andere school en de politie trekt lessen uit de schoolsoap. Justitie ziet af van strafvervolgning tegen de adjunct-directeur uit Nieuwegein voor het op de gang zetten van een leerling.

De gemoederen raakten vorige week danig verhit op het Anna van Rijn College in Nieuwegein. Een adjunct-

directeur zette een 13-jarige leerling – na herhaalde waarschuwingen – uit de klas, de vader van de jongen deed aangifte van mishandeling, de politie arresteerde de leerkracht en zette hem in de cel.

Volgens het Openbaar Ministerie heeft de adjunct ‘de jongen na hem meermalen gesommeerd te hebben de klas te verlaten, stevig bij de kraag gepakt en uit de klas gezet.’ Justitie heeft de zaak gisteren met de moeder van de jongen besproken en ook een gesprek gehad met de betrokken docent. De adjunct-directeur gaat waarschijnlijk volgende week weer aan het werk, de 13-jarige leerling gaat volgende week naar een school voor speciaal onderwijs.

De school is opgelucht, de bonden blij. ‘We zien dit als een steuntje in de rug’, aldus de schooldirectie. Het Anna van Rijn College heeft zich steeds pal achter de beschuldigde adjunct geschaard. ‘Hij heeft niets verkeerd gedaan.’ CNV Onderwijs hoopt dat ouders naar school stappen in plaats van naar de politie. ‘Slechte zaak als een ouder aangifte doet zonder eerst te praten op school.’

(Bron: Reformatorisch Dagblad, 17 november 2011)

Commotie over gezag

In november 2011 ontstond er commotie rondom een voorval op een school in Nieuwegein. Een leraar had een dertienjarige jongen op de gang gezet. Na een klacht van zijn ouders werd de leraar door de politie opgepakt omdat hij de jongen mishandeld zou hebben. Veel mensen reageerden verontwaardigd. Mag een leraar zijn gezag niet meer tonen? Hoe komen ouders erbij dit

zo zwaar op te nemen? Waar bemoeit de politie zich mee? Maar er waren ook andere reacties: leraren moeten goed weten wat ze doen. Laten ze hun gezag niet misbruiken door geweld toe te passen. Dit voorval geeft aan dat 'gezag' maatschappelijk tot veel discussie kan leiden. Misschien komt dat wel doordat iedereen ermee te maken heeft. Je hebt een baas die je opdrachten geeft. Je geeft leiding aan een team en moet mensen tot de orde roepen. In het verkeer moet je anderen vaak voorrang geven en mag je niet door rood rijden. Als je het wel doet, kun je een boete krijgen. De overheid heeft gezag om regels in te stellen en deze te handhaven.

Soms is helder waar het gezag ligt. In een bedrijf is de directeur de baas. De voorzitter van de schaakclub royeert een lid omdat diegene zich niet aan de regels houdt. De kapitein op een schip zet de koers uit. Mensen aanvaarden dit, zonder dat ze er vragen bij stellen. En mensen vinden gezag ook prettig. Het houdt het leven ordelijk. 'Want,' zo wordt gezegd, 'als er helemaal geen gezag meer is, ontstaat er chaos'. Onder het woordje 'helemaal' lijkt echter nog een andere gedachte te zitten. Als je zegt: 'Als er *helemaal* geen gezag meer is ...' druk je daarmee uit dat er soms niet zo veel gezag nodig is. 'Helemaal geen gezag' is niet goed, maar te veel gezag willen we ook niet. Mensen kunnen ook last hebben van gezag. Wanneer men met te veel autoriteit in aanraking komt, wordt dat niet gewaardeerd. Kennelijk zijn er gebieden waarin gezag als vanzelf prettig gevonden wordt, maar ook gebieden waarop men het niet vanzelfsprekend vindt. Dit roept de vraag op over welke onderwerpen gezag eigenlijk moet gaan. Maar er zijn ook andere vragen. Het voorval op de school in Nieuwegein geeft aan dat het soms onduidelijk is waar nu het gezag ligt. Wie heeft gezag over wie? De school over de leerling, maar hoever gaat dat? De politie heeft gezag in heel de samenleving, maar mag men ook gezag tonen in het werk van een leraar? En nog een andere vraag: hebben de ouders van een dergelijk kind nog wel gezag over hun kind?

Wat is gezag?

Dit boek gaat over gezag en over de vragen die dit oproept. Het doel is duidelijk te maken wat we er vanuit de Bijbel over kunnen zeggen en hoe we bijbelse inzichten in de huidige praktijk kunnen toepassen. Voor we hier in de volgende hoofdstukken uitvoerig mee aan de slag gaan, zullen we eerst verkennen wat er in zijn algemeenheid in het Nederlands bedoeld wordt met 'gezag'. Het woordenboek Van Dale geeft drie betekenissen. De eerste is heel algemeen: 'Gezag is in een rechtsorde vastgelegde bevoegdheid om beslissingen te nemen en die zo nodig door macht te handhaven.' De tweede betekenis is al wat specifiek. 'Gezag is de regering, de overheid, de lichamen of personen die haar vertegenwoordigen.' Zo kun je spreken over het militair gezag of het openbaar gezag. De derde betekenis is 'de macht op grond van geestelijk overwicht'. Zo kunnen we zeggen dat de Bijbel het hoogste gezag heeft. Maar ook spreken we wel over gezaghebbende personen in de kerk, of een gezaghebbend boek op het gebied van de Tachtigjarige Oorlog. Deze betekenissen zijn een goede ingang om het onderwerp van dit boek aan te geven. Laten we er nog wat dieper op ingaan.

Het eerste opvallende is dat gezag te maken heeft met *bevoegdheid*. Het gaat dus over aanvaarde macht, over een bevoegdheid die vastgelegd is. Macht kan ook uitgelegd worden als de mogelijkheid om invloed uit te oefenen. Dat is niet altijd officieel gelegitimeerd. Een drugsbaron in een voorstad van Philadelphia kan heel veel macht hebben in zijn woonwijk, maar dit is niet conform de wet. Hij heeft wel de macht over heel veel mensen, maar dat is door de overheid niet gelegitimeerd. Aanvaarding is dus niet: 'ik zie jou als leider wel zitten' of 'laten we afspreken dat jij de baas bent'. Nee, er zit ook een officiële kant aan gezag. Als je gezag hebt, vervul je een rol met verantwoordelijkheid. Dat wordt van je verwacht omdat je gezag gelegitimeerd is door

de samenleving: jouw gezag heeft een wettige basis. Je kunt je dus bij de uitoefening van het gezag gesteund weten doordat men jouw gezag erkent.

Het tweede punt is dat gezag te maken heeft met *leidinggeven*. Gezag is nodig opdat er in de samenleving geen chaos ontstaat. De Nederlandse Geloofsbelijdenis plaatst de bijbelse lijn over het gezag van de overheid in dit perspectief. 'Wij geloven dat onze goede God, vanwege de verdorvenheid van het menselijk geslacht, koningen, vorsten en overheden heeft ingesteld. Hij wil namelijk dat de wereld geregeerd wordt door wetten en verordeningen, opdat de ongebondenheid van de mensen bedwongen wordt en alles in goede orde onder hen toegaat' (NGB, artikel 36).¹

Echter, ook wanneer het bijbelse perspectief niet onderkend wordt, blijkt gezag in de zin van leidinggeven uiterst belangrijk voor de samenleving. Zonder gezag ontstaat er anarchie. Daarom moet een bepaalde persoon of een bepaalde instantie bevoegdheden hebben. Als je leiding geeft, moet je regels stellen waaraan iedereen zich houdt. Die regels moet je ook handhaven, bijvoorbeeld door het opleggen van sancties. De voorzitter van de schaakclub heeft de bevoegdheid en de plicht om een lid van de club te royeren, als dat lid zich niet aan de regels houdt. Dat kan hij misschien niet leuk vinden, bijvoorbeeld als het gaat om een gewaardeerd clublid. Toch moet hij de maatregel nemen. Als hij dat niet doet, gaan andere leden misschien ook een loopje nemen met de regels.

Het derde betekenisaspect heeft ermee te maken dat gezag niet automatisch erkend wordt: *gezag moet blijken*. Sommige mensen hebben een natuurlijk gezag, een geestelijk overwicht. Ze hoeven er niets voor te doen. Het blijkt vanzelf. Mensen voegen zich naar wat deze personen zeggen. Maar het kan ook anders. Sommigen hebben gezag, maar hebben moeite om het te laten

blijken. Je kunt officieel de baas zijn, maar toch weinig overwicht hebben. Op dat moment treedt er een spanning op. Je moet gezag uitoefenen, en toch doe je dat niet zo dat mensen je overwicht toekennen. Je durft het niet, hebt de vaardigheden niet of je hebt het imago dat je weinig te zeggen hebt. Voor het functioneren van gezag is het dus belangrijk dat het waargemaakt wordt. Je kunt je eigen gezag verkwanzelen. Gezag hebben betekent altijd in een soort spanning opereren tussen iets wat je al hebt en iets waarvoor je je moet inzetten.

We hebben nu gezien dat gezag volgens algemeen inzicht te maken heeft met bevoegdheid, met leidinggeven en met iets dat moet blijken. Als je dit verder op je in laat werken en je gaat je afvragen wat de Bijbel zegt, dan ontstaan er wel een paar vragen. Zo is er bijvoorbeeld de vraag bij wie het gezag nu uiteindelijk vandaan komt. Bedenken mensen zelf wie de macht heeft of wordt het hen toegekend? De gereformeerde belijdenis zegt dat je het gezag van anderen moet aanvaarden omdat dat uiteindelijk bij God vandaan komt. Bij de bespreking van het vijfde gebod uit de wet van God in vraag en antwoord 104 van de Heidelberger Catechismus wordt gezegd dat kinderen hun ouders moeten eren 'aangezien het Gode belieft, ons door hun hand te regeren'. En dan die andere vraag: wie heeft gezag over wie? In het krantenbericht over de leraar in Nieuwegein zagen we dat er meerdere gezagdragers zijn: de ouders, de leraar, de directie van de school, de politie. Wie is nu de baas over wie? Zijn er vanuit de Bijbel lijnen te trekken over hiërarchische verhoudingen? Hoe gelijkwaardig zijn mensen ten opzichte van elkaar? En als ze niet gelijkwaardig zijn, hoe moeten we dan vanuit christelijk perspectief denken over het karakter van het gezag? Gaat het om regels stellen en controle of gaat het bij gezag ook om andere dingen? Aan dit soort vragen proberen we in het tweede deel van dit boek aandacht te besteden.

Moeite met gezag

Mensen hebben in alle tijden moeite gehad om gezag te aanvaarden. De zondeval, zoals die beschreven staat in Genesis 3, had het karakter van opstand tegen het gezag van God. De mens wil liever zichzelf de wet voorschrijven dan dat hij door het naleven van Gods geboden gehoorzaamheid betracht. We gaan hier in het volgende hoofdstuk op in. De ongehoorzaamheid van de mens trekt een spoor door de geschiedenis van de mensheid. In de afgelopen eeuwen heeft dat haar eigen uitingsvormen gekregen.

In onze tijd hebben we vooral te maken met het feit dat het gezag niet meer in verband gebracht wordt met een goddelijke macht.² In de Middeleeuwen was het voor de mensen en voor overheden geen vraag dat de uitoefening van gezag uiteindelijk een goddelijke opdracht was. Onder invloed van het humanisme is men steeds meer tot de overtuiging gekomen dat gezag niet zozeer te maken had met een goddelijke norm, maar met afspraken die je met elkaar maakt. In de Reformatietijd trad de menselijke kant van de maatschappelijke ordening aan het licht. Calvijn bijvoorbeeld legde veel nadruk op een goed geordend kerkelijk leven en op de persoonlijke verantwoordelijkheid die gemeenteleden hierin hebben.

Aanvankelijk ging het belang van de menselijke verantwoordelijkheid nog helemaal samen met de aanvaarding van God die boven alle dingen staat. Er kwam echter in de achttiende eeuw een omslagpunt. De filosoof Jean-Jacques Rousseau zei dat de ordening in de samenleving niet een kwestie is van gezag maar van een 'sociaal contract'. Er is orde nodig en daarover moeten mensen met elkaar afspraken maken. Ze vormen zo hun eigen regering. De leus van de Franse Revolutie werd *Ni Dieu, ni maître* (geen God en geen meester), omdat men de orde niet meer wilde aanvaarden als iets wat van boven werd opgelegd. In de politieke ordening die wij kennen, is dit de hoofdlijn: er zijn regels nodig,

er is ook gezag nodig in de samenleving, maar deze heeft niet met erkenning van God te maken. Deze komt voort uit wat zich als werkbaar heeft bewezen.

Christenen en het gezag in de 21e eeuw

Christenen rekenen met Gods geboden en met de macht van Christus. Daarom is er een spanning tussen wat er vanuit de Bijbel over gezag gezegd kan worden en wat we in de praktijk aantreffen. Daarbij moeten we niet het beeld koesteren dat er een ideale periode is geweest, waarin Gods gezag optimaal werd erkend. Deze tijd is er niet geweest en zal er op aarde niet komen. Sinds de zondeval is het grondpatroon gelijk: de mens beweegt zich van God af en niet naar God toe. Voor hen die geloven, is er principieel iets veranderd op Goede Vrijdag en Pasen. Hem die geen zonde gekend heeft, heeft Hij zonde voor ons gemaakt (2 Kor. 5). Door Zijn volmaakte gehoorzaamheid tot in de dood aan het kruis heeft Hij hen de vrijheid gebracht. Voor hen is er een nieuw tijdperk aangebroken, omdat de geest van het vlees en de neiging tot ongehoorzaamheid geen macht meer over hen hebben (Rom. 8). Echter, hoewel de oude patronen hun macht hebben verloren, hebben christenen hier nog wel mee te maken, zowel in onszelf als in de cultuur waarin wij leven.

De neiging tot ongehoorzaamheid die we om ons heen zien, treffen we ook in onszelf aan. Dat maakt bescheiden in het spreken van grote woorden over onze cultuur. Tegelijk maakt het ons scherp en moeten we met geestelijke ogen proberen te zien wat er om ons heen aan de hand is. We zien dan dat Nederlanders met een sterk individualistische inslag en huiver voor hiërarchie snel moeite hebben met regels.³ Nederlanders kijken altijd met enig wantrouwen richting de overheid en zijn ook gevoelig voor emancipatiebewegingen. Ieder moet in onze cultuur aan zijn of haar trekken kunnen komen. Dat betekent dat normen die tradi-

tioneel als universeel geldig werden geacht, ingewisseld worden voor vrijheidsrechten. Denk aan de verschuivingen met betrekking tot het karakter van het huwelijk (tussen man en vrouw), de aard van het leven (het leven is in Gods hand en niet in mensenheden), het recht van werkgevers (om beslissingen te nemen ten aanzien van beleid). Onze cultuur ademt de geest van individuele vrijheid en zelfbeschikkingsrecht.

We zien deze geest terug in de kerken. Aanvankelijk was de Afscheiding van 1834 een protest tegen de liberale theologie en tegen de overheid die grip wilde hebben op de kerk. Maar het grote aantal afscheidingen dat we sinds de negentiende eeuw in Nederland kennen, kunnen we niet los zien van de sterk democratische inslag van christenen in de lage landen. Er zijn altijd weer redenen waarom jij op een aantal punten meer gelijk hebt dan degenen die gezag over jou uitoefenen. Ook christenen vinden het moeilijk om gezag te aanvaarden. In ieder geval niet enkel en alleen omdat iemand 'toevallig' de positie van gezagsdrager heeft. Een ambtsdrager of een leraar moet ook laten zien dat hij het waard is, zo wordt ook in christelijke kringen vaak geredeneerd.

Gezag en verantwoordelijkheid

In dit boek proberen we te ontdekken wat God in deze tijd van ons vraagt als het gaat om gezag. We doen dat in de overtuiging dat het Woord van God meer licht kan geven dan het natuurlijke inzicht. Het spreken van God wekt vrees, eerbied en praktische wijsheid (Ps. 19:10-13). Daarbij is er voor christenen een bijzonder spanningsveld. Wanneer je gewend bent om te denken vanuit gezag, kan de eigen verantwoordelijkheid in het gedrang komen. De ander (de Ander) zegt wat je moet doen, en dat betekent dat je je afhankelijk opstelt. Aan het begin van het boek willen we vast duidelijk stellen dat gezag niet tegenover verantwoordelijkheid

staat, maar dat het gezag het raamwerk is waarin de menselijke verantwoordelijkheid tot uitdrukking kan komen. Gehoorzaamheid betekent bijvoorbeeld ook dat je serieus de aarde beheert, dat je jezelf inspant om de schepping te bewaren en ervoor waakt om deze aan te tasten. Gezagsaanvaarding betekent dat je op grond van Gods gebod je verantwoordelijkheid neemt en je met je hele hart en met inspanning toewijdt om te leven zoals Hij het wil. Het naleven van Gods geboden betekent geen passiviteit maar juist een betrokken houding op het alledaagse leven.

Opzet

In het eerste deel van het boek wordt geprobeerd om vanuit de Bijbel meer zicht te geven op de betekenis van gezag. In de hoofdstukken 2 en 3 wordt uitgelegd op welke manier gezag in Oude en Nieuwe Testament functioneert of behoort te functioneren in Gods oog. In het vierde hoofdstuk leggen we uit wat het wil zeggen als er in het Nieuwe Testament gesproken wordt over de ‘macht’ van Christus. Wat is het eigene daarvan? En wat heeft dat te zeggen voor de christen die wordt opgeroepen de gezindheid te beoefenen die in Christus Jezus was? Na deze hoofdstukken maken we de balans op. We vatten in het vijfde hoofdstuk de bijbelse hoofdlijn samen en leggen ook uit op welke gebieden we deze lijn gaan toepassen en hoe we dit doen in het vervolg van dit boek. Dat vervolg (het tweede deel, de hoofdstukken 6 tot en met 9) is praktisch van aard. We besteden aandacht aan de vraag hoe gezag kan functioneren, of zou moeten functioneren in het gezin, in het onderwijs, in de kerk en in de samenleving. In een laatste hoofdstuk zetten we nog een aantal aspecten op een rij en proberen we naar de toekomst te kijken: Waar moeten christenen in de toekomst vooral op letten als het gaat om gezag?

Gespreksvragen

1. Geef in uw eigen woorden een omschrijving van 'gezag'.
2. Gezag wordt door veel mensen als een probleem ervaren. Hoe is dat voor u?
3. Kunt u een voorbeeld geven van problemen die u zelf hebt als gezagsdrager?
4. Kunt u een voorbeeld geven van een probleem dat u had met iemand die 'boven u gesteld' was?